

szerzői jog, szabadalmi törvény, számítógépi programok védelme, az integrált mikrorendszerek tipológiájának jogi védelme, kötelezpéldány szolgáltatás, polgári kódex, közigazgatási kódex, büntető törvénykönyv.

(Futala Tibor)

03/255

ADELOYE, Anthony: How to market yourself and your library organization: a solo librarian's guide = Bottom Line. 16.vol. 2003. 1.no. 15-18.p. Bibliogr.

Hogyan hirdesse magát az egyszemélyes könyvtár és könyvtáros?

Egyszemélyes könyvtár; Marketing

A cikk megvizsgálja, hogy az információs szakemberek és könyvtárosok, különösen az ún. „egysze-

mélyes” könyvtárak alkalmazottai hogyan mozgathatják elő a vállalatuk könyvtárának, információs központjának fellendülését. A szerző megállapítja, hogy az egyszemélyes könyvtárosok a legtöbbször hisznek annak az érvelésnek, hogy miután nincs marketing képzésük, jobb, ha nem is végeznek marketing tevékenységet. A szerzőnek ezzel ellentétben az a véleménye, hogy az egyszemélyes könyvtárak alkalmazottainak az intézményen belül is és kívül is aktív marketing tevékenységet kell folytatniuk könyvtárak „eladására”. Néhány gyakorlati tanácsot ad arra, hogy a könyvtári és információs egységek hogyan igazolják létezésük szükségességét a szervezeten belül.

(Autoref.)

Lásd még 202

FELHASZNÁLÓK ÉS HASZNÁLAT

Használat- és igényvizsgálat

03/256

ADIKA, Gifty: Internet use among faculty members of universities in Ghana = Libr.Rev. 52.vol. 2003. 1.no. 29-37.p. Bibliogr.

Ghana: hogyan használják az internetet az egyetemi oktatók?

Egyetemi oktató; Számítógép-hálózat; Szolgáltatók használata

A fejlődő országok egyetemi könyvtáraiban komoly problémát jelent, hogy nem áll rendelkezésre

a legújabb szakirodalom, és a könyvtárközi kölcsönzés önmagában képtelen megoldani ezt a problémát. Az internet a földrajzi helytől függetlenül hatalmas mennyiségű információhoz nyújt hozzáférést. Ghana mindhárom régi egyetemének van internet-kapcsolata, ezért feltételezték, hogy az egyetemi oktatók így hozzáférnek az új információkhoz. A legújabb kutatás azonban azt mutatta, hogy az internet sokféle haszna ellenére az oktatók internet-használata igen alacsony. Ennek két fő oka a hozzáférhetőség hiánya az oktatók számára, és az elégtelen képzés. Az egyetemek vezetésének sürgős lépéseket kellene tenniük az oktatók rendelkezésére álló gépteremek létrehozására, és a könyvtáros-

kat, információs szakembereket és számítógépes munkatársakat be kellene vonniuk az egyetemi oktatók képzésébe.

(Autoref. alapján)

03/257

DUY, Joanna – VAUGHAN, Liwen: Usage data for electronic resources. A comparison between locally collected and vendor-provided statistics = J.Acad. Librariansh. 29.vol. 2003. 1.no. 16-22.p. Bibliogr.

Az elektronikus források használati adatai. A helyileg gyűjtött és a forgalmazók által szolgáltatott statisztika összehasonlítása

Hatékonyaság; Statisztika; Szolgáltatások használata; Teljes szövegű adatbázis

Az online szolgáltatók által közölt statisztika az elektronikus források használatáról nem egységes a szolgáltatók között. A jelen cikk azt kutatja, hogy lehetséges-e helyileg gyűjtött adatokkal a szolgáltatók által közölt adatok megbízhatóságát ellenőrizni. Miután a szolgáltatók adatait összehasonlították az NCSU (North Carolina State University) Libraries web-szerveréről gyűjtött adatokkal, megállapítják, hogy két olyan adattípus van, amelynek mérése azonos alapon történik, de a tényleges használati értékek a legtöbb terméknél különbözőek.

(Autoref.)

03/258

JOHNS, Cecily: Collection management strategies in a digital environment = Ser.Lib. 43.vol. 2003. 3.no. 83-87.p.

Állománygyarapítási stratégiák digitális környezetben

Elektronikus folyóirat; Fejlesztési terv; Igénykutatás könyvtári szolgáltatásokra; Raktározás

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER,

Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A kaliforniai egyetemen (University of California, UC) a 2001-2002. évben az Andrew F. Mellon alapítvány támogatásával lefolytatott átfogó vizsgálat fő célja a hibrid folyóiratállomány integrációjával és kezelésével kapcsolatos kérdések feltárása, illetve az erre befolyással bíró tényezők elemzése volt, elsősorban azért, hogy enyhítsenek a rájuk nehezedő fizikai és anyagi terheken, vagyis ésszerűsíthessék az elektronikus formában is elérhető szakfolyóiratok kötetének külső raktárakban való őrzését. (A két éves projekt három szakaszban folyt; az előkészítésre 9, az értékelésre 6 hónapot szántak.) Elsősorban az alábbiak feltárását tűzték ki célul:

- a használók szokásainak és attitűdjének a vizsgálata, amikor ők az e-verzió megléte esetén is a külső raktárakban tárolt nyomtatott változathoz ragaszkodnak;
- a tárolóraktárba kerülő nyomtatott változattal kapcsolatos munkafolyamatok és döntések (kiválasztás, kezelés, kihelyezés) kialakítása és tesztelése;
- a felmerülő és megtakarítható költségek dokumentálása azoknál a folyóiratoknál, amikor az elektronikus verzió érhető el, és a nyomtatott változat tárolóraktárba kerül
- a használatbeli változások dokumentálása, amikor a nyomtatott változat tárolóraktárba kerül;
- a munkafolyamatokat és az intézményt érintő tényezők (eszköz- és költségtervezés, rendszer és forrás-menedzsment) mérése
- az archiválást érintő intézményi stratégiák és szabályzatok értékelése hibrid környezetben (nyomtatott/digitális).

A vizsgálatba bevont 300 folyóiratcímet az alábbi ismérvek alapján választották ki:

- mindegyik folyóirat e-formátumban is valamennyi campuson elérhető legyen;
- a nyomtatott változat legalább két helyen legyen a UC-n belül;

- a kiadók elegendő adatot szolgáltatassanak az e-folyóiratok kiadói a cím és a campus szerinti használatról;
- a minta tegye lehetővé a használat többszem-pontú (tartalom és forma szerinti) vizsgálatát;
- a mintában legyenek olyan címek, amelyek kur-rens számai digitálisan hozzáférhetőek, és olya-nok is, amelyeknek a régebbi számai csak pl. a JSTOR-on keresztül érhető el elektronikus for-mában;
- a mintában az elektronikus folyóiratok több ki-adóval legyenek képviselve.

A vizsgálat első negyedéről beszámoló tanulmány még csak a vizsgálat módszeréről (pl. a kísérleti példány és a kontrol példányokról) és részeredményekről számol be; további információk az egyetem *Gyűjteményépítési Kezdeményezés* (Collection Management Initiative) honlapján

(www.ucop.edu/cmi/welcome.html) olvashatók.

(Murányi Lajos)

03/259

SHEPHERD, Peter: Keeping count = Libr.J. 128.vol. 2003. 2.no. 46-48.p.

A Counter project: eszköz az elektronikus használat mérésére

Elektronikus publikáció; Módszertani útmutató; Statisztika

A licenc-előfizetéses elektronikus dokumentumok szolgáltatása igen fontossá vált az elmúlt időben az amerikai könyvtárakban, ezért beszerzésükre óriási összegeket fordítanak: 2001-ben csak a tudományos könyvtárak szövetségének (ARL) tagkönyvtárai 132 millió dollár költöttek elektronikus forrásokra. A könyvtáraknak állandóan bizonygatniuk kell, hogy milyen fontosak ezek a drága források. A baj csak az, hogy igazából nem képesek erre, hiányoznak hozzá a megfelelő eszközök. Most a COUNTER (Counting Online Usage of NeTworked Electronic Resources = Hálózati elektronikus doku-

mentumok online használatának mérése) projekt révén olyan munkaeszköz kerül a könyvtárosok kezébe, amellyel pontosan mérhetővé válik az e-dokumentumok használata.

Alapvető érdeke a könyvtáraknak és a kiadóknak egyaránt, hogy tudják, mennyire és mikor használják az olvasók az adatbázisokat. Egy évtizede még azt hitték, ez lehetséges. Mi volt a baj? Hiányoztak a megfelelő definíciók, és a kiadók sohasem egyeztették, mit is értenek pontosan egy „keresés” vagy „találat” alatt, így az adatok sem voltak összehasonlíthatóak. Mindenképpen nemzetközi és szabványosított megoldást kellett találni a mérésre: ez volt a COUNTER létrejöttének a mozgatórugója, amely hivatalosan 2002 márciusában „rajtolt”.

A szakértői bizottságba több mint 30 könyvtári, kiadói, közvetítói, szakmai és ipari egyesületi képviselő került. A projekt egy gyakorlati szabályzat (Code of Practice) kidolgozását célozta meg, elsőként a folyóiratokra és adatbázisokra koncentráva. A szabályzat első része (Release 1) tartalmazza a használatról szóló jelentésekben és a szabályzatban használandó adatelemek és egyéb fogalmak részletes listáját, és ahol lehetséges, a már meglévő NISO, ISO és egyéb meghatározásokat közli (pl. szállító, aggregátor, cikk, teljes szövegű cikk, keresés, konzorcium stb.). Meghatározza azokat a követelményeket, amelyeket a szállítók használati jelentéseinek adatszerűen tartalmaznia kell ahhoz, hogy megfelelően a COUNTER-nek (szövege olvasható a <http://www.projectCounter.org> címen). Ennek a feltételnek ahhoz is teljesülnie kell, hogy a könyvtárak szerződést kössenek a kiadók online szolgáltatásaira. A jelentéseket a szállítóknak térítésmentesen és minimális adatokkal havonta kell elkészíteniük, kettőt folyóiratokra, hármat pedig az adatbázisokra, a használat adatainak különféle részletezésével, CSV-fájl-formátumban. (2004-től a kiadók azt fogják kérni a szállítóktól, hogy használati jelentéseiket egy harmadik fél auditálja.) A szállítók 2003-ban megszerezhetik a COUNTER-megfelelés

státuszát, ha nyilatkozatot tesznek és igazolják, képesek legalább alapszintű jelentéseket biztosítani.

A könyvtárosok ösztönözhetik a COUNTER alkalmazását azzal is, ha licenc-szerződésük záradékába belefoglalják, hogy a szállító COUNTER-nek megfelelő adatokat szolgáltat. (A COUNTER-szabatos szállítók jegyzéke a projekt honlapján is szerepelni fog). A szakma képviselve van a projekt vezetésében is, de ennél jóval szélesebb körre van szükség a jövőben. (A gyakorlati szabályzatot 650 könyvtáros tesztelte a világ minden részén).

2004 és azt követő évek feladata lesz a mérőszámoknak a többi állományrészre való kiterjesztése (e-könyvekre és más dokumentumtípusra), illetve a jelentések további elmélyítése.

(Murányi Lajos)

Lásd még 186, 216, 233

Női felhasználók

03/260

GOULDING, Anne – SPACEY, Rachel: Women and the information society: barriers and participation = IFLA J. 29.vol. 2003. 1.no. 33-40.p. Bibliogr.

Res. francia, német, spanyol, orosz nyelven

Nők az információs társadalomban: részvétel és akadályok

Információs társadalom; Nőolvasó; Számítógép-hálózat; Szolgáltatások használata

Az információs társadalom végső célja az, hogy mindenki számára biztosítsa a tudáshoz való hozzáférést és annak birtokba vételét, mégis féltő, hogy egyesek – ide tartoznának a nők is – továbbra sem élhetnek ezzel a lehetőséggel. Bár többen hangsúlyozzák az Internet demokratikus voltát és emancipáló erejét, mégsem állítható, hogy a világháló semleges volna a nemekkel szemben: jelentős hátrány-

ban vannak elsősorban a nők bizonyos csoportjai, így a bevándorlók, a kisebbségek tagjai, a fogyatékkal élők és az idősebbek.

A tanulmány a nők és az Internet viszonyával kapcsolatos kérdéseket vizsgálja, és azokat a felméréseket ismerteti, amelyeket erről a loughborough-i egyetemen (Egyesült Királyság) végeztek.

A hozzáférés és használat vonatkozó szakirodalmát áttekintve és a rendelkezésre álló statisztikai adatokat vizsgálva megállapítják, hogy az Egyesült Királyságban a férfiak 57, míg a nők 45%-a használja az internetet; a nők elsősorban anyagi okok és a kevesebb szabadidő miatt szorúlnak háttérbe, de szerepet játszik az önbizalom hiánya és a negatív tapasztalatok is.

Ausztrál és egyesült államokbeli adatokat elemezve rámutatnak, hogy a világháló a nők elsősorban vásárlásra és ügyintézésre, illetve gyakorlati (egészségügyi, vallási, munkavállalási stb.) információk beszerzésére és kapcsolat-tartásra (e-mail) használják. A loughborough-i egyetemen végzett egyik felmérés a világhálót mint a feminizmus eszközét vizsgálta; a válaszadók 70%-a vélte úgy, hogy az internet megfelelő, „barátságos forrás” és gyors és hatékony kommunikációt biztosít a nők számára, a hagyományos eszközök mellett, valamint fontos információk közvetítője. Az elektronikus publikálás is lehetővé vált a nők számára: a világhálón szabadon fejthetik ki nézeteiket, ez a hátrányos megkülönböztetésnek és a nemi sztereotípiáknak is hatékony ellenszere.

A felmérés az ún. internetes feminizmus (cyberfeminism) kérdéseivel is foglalkozott, és olyan filozófiaként határozta meg, amely „felismeri, hogy jelentős különbség van férfiak és nők között – elsősorban a digitális közlésekben –, és ezen változtatni is kíván.” A megkérdezettek 41%-a egyetértett ezzel a megfogalmazással, és további témákat is megjelölt, amivel foglalkozni érdemes – többek között jellegzetesen női oldalak létrehozásával.

(Murányi Lajos)

Használók képzése

03/261

ROCKENBACH, Susanne: Teaching library in der Praxis – Bedingungen und Chancen = Bibliotheksdienst. 37.Jg. 2003. 1.no. 33-40.p.

Az oktató könyvtár a gyakorlatban – a Kasseli Egyetemi Könyvtár tapasztalatai

Egyetemi könyvtár; Használói szokások; Használók képzése -felsőoktatásban

A „Teaching library” egyrészt az egyetemi könyvtárak új koncepcióját jelenti (mely a hallgatók információ- és könyvtárhasználati ismeretének, információszerezési kompetenciájának szervezett formában történő kialakítását kiemelt feladatának tartja), másrészt így nevezik a hallgatók részére e célból szervezett kurzusokat is.

A kasseli egyetemi könyvtárban úgy ítélték meg, hogy a könyvtár keretében önállóan szervezett információhasználati bevezetések csak kis részben érik el céljukat: csekély a hallgatók érdeklődése irántuk (néhányan csak két-három hallgató vett részt), és nem elégséges a határfokuk sem. A hallgatók többsége nem ismerte fel, hogy az információs kompetenciára egy életen át szükségük lesz, a könyvtárat nem tekintik ennek megszerzésére szolgáló helynek, úgy vélik, hogy az egér és a kattintások segítségével is el tudnak majd valahogy boldogulni. A kasseli könyvtárosok mindezeket mérlegelve úgy látták helyesnek, ha az információ- és könyvtárhasználati képzést nem önálló kurzusként

szervezik, hanem beépítik a szakmai szemináriumok keretébe. Első lépésként a problémát közösen megvitatják a téma iránt érdeklődő szemináriumvezetőkkel, akik általában egyetértettek a tervvel.

A szakmai szemináriumi keretben történő információ- és könyvtárhasználati képzésnek számos előnye van. A hallgatókat meggyőzi az információs kompetencia fontosságáról az a tény, hogy azt szakmai oktatók is láthatóan fontosnak tartják. Az oktatás jobban kötődik a szakmai tanulmányokhoz: a könyvtárosoknak szorosan kapcsolódniuk kell a szemináriumi témákhoz, ott kell a hallgatókat megszólítani, ahol szakmailag tartanak, és úgy kell előbbre vinni őket, hogy azt szakmailag is hasznosnak érezzék. A foglalkozások módszerét illetően a rövid szóbeli ismeretátadást mindig a példák hallgatói megoldása követi, majd az eredmény, a tanulságok közös megbeszélése. Mindez természetesen a hagyományos oktatásnál jóval több ráfordítást követel a résztvevő könyvtárosoktól, de a hatékonyabb módszer következtében a befektetett munka megtérül. Nem mellékes hozadéka az új módszernek az oktatókkal kiépülő munkakapcsolat, (mely esetenként az oktatókat is rávezeti az információs kompetencia fontosságára.)

Kérdés, hogy a finansziális megszorítások időszakában vállalja-e egy egyetemi könyvtár ezt a többletfeladatot? Ha a könyvtár alapvető feladatának tekintti a Teaching library szerepet, akkor a válasz igen lesz.

(Katsányi Sándor)

Lásd még 187